

2019-05-17 Christer Nilsson

Aktier som en gäldenär – fysisk person - äger i ett fåmansbolag utgör inte beneficium.

I ett prejudikat, NJA 2004 s. 868, konstaterar högsta domstolen att aktier som en gäldenär (fysisk person) äger i ett fåmansbolag (aktiebolag) utgör inte beneficium och kan inte undantas från utmätning.

Arbetsredskap och annan utrustning (till ett skäligt värde) utgör beneficium för en gäldenär som är fysisk person om det behövs i dennes förvärvsverksamhet. Bedrivs verksamheten i ett fåmansbolag kan gäldenärens aktier utmätas även om den egendomen som finns i bolaget skulle vara utmätningsskyddad om gäldenären som fysisk person själv varit ägare till egendomen, exempelvis arbetsredskap. Hade gäldenären bedrivit samma verksamhet som enskild näringsidkare kan sådan egendom utgöra beneficium.

Att det finns sådan egendom i ett fåmansbolag hindrar således inte att gäldenärens (fysisk person) aktier i bolaget utmätas. Detta framgår av ett prejudikat från högsta domstolen, NJA 2004 s. 868. Högsta domstolen har uttalat i sina domskäl bl.a. följande. " Sammanfattningsvis gäller att bestämmelserna i 5 kap. 1 § UB inte kan tillämpas på de i målet aktuella aktierna, vare sig direkt eller analogt. Redan på grund härav kan inte heller ett sådant förbehåll som avses i 5 kap. 4 § UB komma i fråga. Överklagandet skall således lämnas utan bifall."

Prejudikatet bifogas i sin helhet som bilaga, se nedan.

LITTERATUR

- 5 kap. 1 § utsökningsbalken (1981:774)
- Heuman, Lars, Specialprocess, Utsökning och konkurs, 7:e upplagan 2014 s. 149 -150.
- NJA 2004 s. 868 - bifogas

Högsta domstolen

NJA 2004 s. 868 (NJA 2004:97)

Målnummer:	Ö2910-03	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2004-12-28		
Rubrik:	Fråga om beneficium vid utmätning av aktier i fåmansbolag.		
Lagrum:	5 kap. 1 § utsökningsbalken (1981:774)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1984 s. 824• NJA 1995 s. 478• NJA 1984 s. 712 I och II		

REFERAT

Till verkställighet av B.B. åvilande skatteskuld beslöt Kronofogdemyndigheten i Jönköping den 4 februari 2003 om utmätning av bl.a. 1 000 honom tillhöriga aktier i B:s Byggnads Aktiebolag.

Jönköpings tingsrätt

B.B. överklagade kronofogdemyndighetens beslut i Jönköpings tingsrätt och yrkade att tingsrätten skulle upphäva utmätningen av aktierna.

I yttrande till tingsrätten anförde kronofogdemyndigheten bl.a.:

Aktierna är svårvärderade eftersom värdet beror av tillgångsmassan vid försäljningstillfället. Kronofogdemyndigheten har gjort en översiktlig bedömning av värdet, enligt vilken värdet skulle kunna ligga på ca 300-500 000 kr med avdrag för försäljningskostnader. Det är riktigt att det är ovanligt med utmätning av aktier i fåmansbolag. Det är nämligen ovanligt att det finns någon substans i sådana bolag. I det aktuella bolaget finns dock ett nettovärde enligt ovan, främst bestående i en fastighet som år 2000 värderades till ca 950 000 kr. Detta skulle kunna medföra att aktierna är intressanta för en utomstående köpare att förvärva.

B.B. har som grund för sitt överklagande åberopat att aktierna är beneficium enligt 5 kap. 1 § 3 UB. Enligt kronofogdemyndighetens mening kan aktier inte betecknas som arbetsredskap och den åberopade regeln är därför inte tillämplig. I vilket fall har aktierna ett alltför högt värde för att kunna undantas. Enligt praxis får arbetsredskap etc. undantas från utmätning om de inte överstiger ett värde om ca 60 % av basbeloppet, dvs. för närvarande ca 23 000 kr.

Sammanfattningsvis har kronofogdemyndigheten inte funnit skäl att häva utmätningen av aktierna.

B.B. anförde till stöd för sin talan i tingsrätten i huvudsak följande. Han är en 60-årig byggnadsentreprenör som med viss framgång drivit sin rörelse i aktiebolagsform i många år, tidigare med anställda men på senare tid utan sådana med undantag för sig själv. Han har sedan några år 50 procent förtidspension. Aktiebolagets rörelse är hans levebröd. Om han mister den blir han utan sin försörjning så när som på den blygsamma förtidspensionen. Som 60-åring kan han inte påräkna att få en anställning. - Kronofogdemyndigheten har hos B.B. mätt ut samtliga aktier i bolaget utan att ange något värde på dem. Enligt 6 kap. 9 § UB skall värdering ske av utmätt egendom. Att något värde ej åsatts aktierna i utsökningsmålet kan antas sammanhänga med insikten hos kronofogdemyndigheten att bolaget har ett reellt värde endast för den som personligen vill driva dess rörelse och är beredd att arbeta i den. Det torde vara mycket små utsikter att finna någon köpare som är beredd att driva rörelsen vidare i dess nuvarande form. Under hand har det också upplysts honom att kronofogdemyndighetens avsikt är att det skall gå att väcka

utomstående köpintresse för att efter ett förvärv göra sig en vinst genom utförsäljning av bolagets anläggningstillgångar, framför allt dess fastighet. En dylik försäljning "för slakt" äventyrar uppenbart bolagets ekonomiska ställning liksom den kreditgivares som lämnat bolaget lån. - Som grund för överklagandet åberopas 5 kap. 1 § 3 UB och det hävdas att aktierna i bolaget såsom representerande hans arbetsinstrument skall inräknas i hans beneficium. Aktierna är väl inte arbetsredskap i bokstavlig bemärkelse, men i bildlig bemärkelse är de det, ty de representerar arbetsredskapen. Anledningen till att utmätning av aktier i fåmansbolag inte sker är dels att av både sociala och humanitära skäl gäldenärer inte brukar berövas sina försörjningsmöjligheter, dels att utmätning av ägandet av ett aktiebolag utgör ett direkt ingrepp även i själva bolaget med oväntade och svåröverskådliga konsekvenser för dess kreditgivare och andra affärsförbindelser som följd. En dylik utmätning vore ett hot mot säkerheten i affärslivet. - Det går inte praktiskt att med tillämpning av förbehållsregeln i 5 kap. 4 § UB gottskriva honom bara en mindre andel av samtliga aktier. Dispositionen av ett företag som B:s Byggnads AB måste vara odelad.

Staten genom Riksskatteverket bestred bifall till överklagandet och hänvisade till vad kronofogdemyndigheten hade anfört.

Tingsrätten (rådmannen Kjell Björklund) anförde i beslut den 3 april 2003:

Skäl

Enligt 5 kap. 1 § 3 UB undantas från utmätning arbetsredskap och annan utrustning som behövs för gäldenärens förvärvsverksamhet eller yrkesutbildning samt djur, foder och sådant som i övrigt behövs för hans försörjning, allt till skäligt värde.

Det överklagade beslutet avser utmätning av samtliga aktier i ett byggnadsaktiebolag, ett fåmansbolag. Utmätning av aktierna i ett bolag som det förevarande medför i praktiken att arbetsredskapen och utrustningen mäts ut. B.B:s aktiebolag företer stora likheter med verksamhet som ofta bedrivs i form av enskild firma. Det är en och samme ägare till samtliga aktier, bolaget har inga anställda och ägaren är verksam i bolaget. Om egendom tillhörig en byggnadsentreprenör, som drivit sin rörelse som fysisk person, hade utmätts hade förbehåll fått göras för de arbetsredskap och liknande som funnits i rörelsen och som behövts för att näringsidkaren skulle kunna driva sin verksamhet vidare. Enligt tingsrättens mening bör B.B. inte ges en sämre ställning än om hans rörelse hade bedrivits som enskild firma. De utmätta aktierna representerar bland annat i rörelsen förekommande arbetsredskap och utrustning. Det låter sig inte göra att förbehålla B.B. viss del av aktierna och ange dessa som bärare av erforderliga redskap och annan utrustning; förhållandet är odelbart. Eftersom utmätningen av aktierna således kommer i strid med innehållet i 5 kap. 1 § 3 UB skall utmätningen av dem hävas.

Beslut

Tingsrätten upphäver utmätningen den 4 februari 2003 såvitt avser 1 000 st. aktier å nominellt 100 kr i B:s Byggnads Aktiebolag.

Göta hovrätt

Riksskatteverket överklagade i Göta hovrätt och yrkade att hovrätten skulle fastställa kronofogdemyndighetens beslut.

B.B. bestred ändring.

Hovrätten (hovrättsråden Göran Olsson, referent, och Björn Karlsson samt hovrättsassessorn Fredrik Lentner) anförde i beslut den 23 juni 2003:

Skäl

I målet är fråga om tillämpning av den i 5 kap. 1 § 3 UB intagna beneficierregeln. Där föreskrivs att från utmätning undantas bl.a. arbetsredskap och annan utrustning till skäligt värde som behövs för gäldenärens förvärvsverksamhet. För det fall egendomen har ett sådant värde att den inte kan undantas från utmätning ger 4 § i samma kapitel möjlighet att låta utmätningen ske med det förbehållet att gäldenären efter egendomens

försäljning skall av den behållna köpeskillingen få ut visst skäligt belopp för att kunna anskaffa vad han behöver i den sålda egendomens ställe.

Av utredningen framgår att den nu aktuella utmätningen avser samtliga aktier i ett fåmansbolag. Värdet av aktierna framstår som svårbestämt men någon anledning att ifrågasätta uppgiften att bolaget har ett substansvärde av i vart fall 300 000 kr har inte framkommit. Formellt förhåller det sig på så sätt att B.B. äger aktierna i bolaget medan bolaget äger de arbetsredskap och annan utrustning som skulle kunna komma ifråga att undanta från utmätningen. Med hänsyn härtill - och då aktierna som sådana inte utgör arbetsredskap eller annan utrustning - kan aktierna inte undantas från utmätning med stöd av paragrafen om denna tillämpas enligt sin ordalydelse. Om aktierna likväl skall undantas från utmätning förutsätter detta att paragrafen tillämpas analogiskt. Något stöd för en sådan utvidgad tolkning finns varken i förarbeten eller praxis. Tvärt om framgår av förarbetena att bestämmelsen är avsedd att tillämpas ifråga om gäldenärens egendom som är av begränsat värde (prop. 1968:130 s. 109 f.). Vidare kan nämnas att det betonas att den behandlade regeln endast skyddar fysiska personer; aktiebolag åtnjuter inte något beneficium enligt den berörda bestämmelsen (prop. 1980/ 81:8 s. 496 f.). En analogisk tillämpning skulle således, i en situation som den aktuella, innebära att bolagets egendom obegränsat kunde utmätas för bolagets skulder medan aktierna inte kunde utmätas för ägarens skulder. Några sakliga skäl för en sådan tolkning föreligger inte. På anförda skäl skall statens talan bifallas.

Beslut

Med ändring av tingsrättens beslut fastställer hovrätten kronofogdemyndighetens beslut den 4 februari 2003 varigenom 1 000 aktier å nominellt 100 kr i B:s Byggnads Aktiebolag utmätts.

Högsta domstolen

B.B. överklagade och yrkade att utmätningen av hans aktier i B:s Byggnads Aktiebolag skulle upphävas.

Skatteverket bestred bifall till överklagandet.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, rev.sekr. Tommie Börjesson, föreslog i betänkande följande beslut:

Skäl

B.B. äger samtliga aktier i B:s Byggnads Aktiebolag (bolaget). Kronofogdemyndigheten har för verkställighet av B.B:s skatteskulder beslutat om utmätning av aktierna i bolaget. Bolaget äger bl.a. en fastighet som har värderats till cirka 950 000 kr. HD finner, i likhet med hovrätten, att det inte har framkommit någon anledning att ifrågasätta uppgiften att bolaget har ett substansvärde av i vart fall 300 000 kr.

Enligt 5 kap. 1 § 3 UB skall bl.a. arbetsredskap och annan utrustning som behövs för gäldenärens förvärvsverksamhet undantas från utmätning till skäligt värde. B.B. har begärt att aktierna i bolaget undantas från utmätning med stöd av denna regel eftersom aktierna representerar arbetsredskap och annan utrustning som han behöver för att bedriva sin förvärvsverksamhet. Frågan i målet är om regeln kan tillämpas analogt på aktierna.

Till en början kan konstateras att bolaget har ett betydande värde. Om aktierna undantogs från utmätning skulle undantagets omfattning därför överstiga vad som kan anses utgöra skäligt värde enligt 5 kap. 1 § 3 UB, jfr NJA 1984 s. 824 och 1990 s. 769. Ett undantag skulle vidare få till följd att bolagets fastighet fredades från utmätning trots att den inte utgör sådan egendom som avses i 5 kap. 1 § UB. En sådan konsekvens är oförenlig med regelns syfte.

Varken lagtextens ordalydelse eller förarbeten ger stöd för att tillämpa 5 kap. 1 § 3 UB på aktierna. Med hänsyn till karaktären av UB:s regelsystem måste viss försiktighet iakttas innan man ger de utsökningsrättsliga reglerna en vidare innebörd än vad som följer av deras ordalydelse, jfr NJA 1995 s. 478 och 1984 s. 712 I-II. I de båda senare rättsfallen fann HD att reglerna i 5 kap. 1 § 1-4

UB inte var tillämpliga på en fordran på försäkringsersättning avseende egendom som skulle ha varit undantagen från utmätning enligt dessa regler. Frågan om utmätningsfrihet bedömdes därför i stället enligt 5 kap. 1 § 7 UB som avser bl.a. fordringar.

Även om aktierna kan sägas representera bl.a. arbetsredskap och annan utrustning i bolaget så utgör de inte sådan egendom. Det bör inte komma i fråga att i rättstillämpningen utvidga 5 kap. 1 § 3 UB till att omfatta aktier på grundval av att de kan sägas representera gäldenärens arbetsredskap och annan utrustning. Aktierna kan inte heller anses utgöra någon annan form av egendom som avses i 5 kap. 1 § UB. Det saknas därför i målet utrymme för en tillämpning av ett synsätt motsvarande det som kommer till uttryck i NJA 1984 s. 712 I-II.

Mot bakgrund av det anförda finner HD att 5 kap. 1 § UB inte kan tillämpas på aktierna. Redan på grund härav kan inte heller ett sådant förbehåll som avses i 5 kap. 4 § UB komma i fråga. Överklagandet skall därför lämnas utan bifall.

HD:s avgörande

HD lämnar överklagandet utan bifall.

HD (justitieråden Munck, Lennander, referent, Regner, Blomstrand och Virdesten) meddelade den 28 december 2004 följande beslut:

Skäl

Målet gäller utmätning av aktier i ett fåmansbolag (B:s Byggnads Aktiebolag). B.B. äger samtliga aktier i bolaget. Kronofogdemyndigheten har för verkställighet av B.B:s skatteskulder beslutat om utmätning av aktierna.

B.B. har hävdats att aktierna ingår i hans beneficium och skall undantas från utmätning med stöd av 5 kap. 1 § 3 UB. Enligt denna bestämmelse skall bl.a. arbetsredskap och annan utrustning som behövs för gäldenärens förvärvsverksamhet undantas från utmätning, till skäligt värde. B.B. har anförts att aktierna representerar bl.a. de maskiner och arbetsredskap som han behöver för att kunna bedriva sin näringsverksamhet.

En aktie representerar en andelsrätt i bolaget och inte den egendom bolaget äger. Beneficiereglerna i 5 kap. 1 § UB innehåller inte någon bestämmelse som är direkt tillämplig på aktier. Frågan blir i stället om undantaget i 5 kap. 1 § 3 kan anses vara analogt tillämpligt.

Med hänsyn till karaktären av UB:s regelsystem måste viss försiktighet iaktas innan man ger de utsökningsrättsliga reglerna en vidare innebörd än som följer av deras ordalydelse. I förarbetena till UB har också anförts att beneficiereglerna endast med påtagliga svårigheter kan bringas att fungera analogivis. (Se prop. 1980/81:8 s. 495 samt rättsfallen NJA 1995 s. 478 och 1984 s. 712 I och II.) Den uppräknade utmätningsfri egendom som görs i 5 kap. 1 § UB är avsedd att vara fullständig.

I förevarande sammanhang bör särskilt beaktas de problem som uppkommer på grund av att det inte kan anses möjligt att dela upp aktierna i en utmätningsbar och en utmätningsfri del.

Till att börja med kan konstateras att bolaget har ett betydande värde. Det har inte framkommit någon anledning att ifrågasätta uppgiften att bolaget har ett substansvärde av i vart fall 300 000 kr. Om aktierna undantogs från utmätning skulle undantagets omfattning därför i hög grad överstiga vad som kan anses utgöra skäligt värde enligt 5 kap. 1 § 3 UB (vilket som en mycket allmän riktlinje kan anses motsvara ungefär 60 procent av prisbasbeloppet, se rättsfallet NJA 1984 s. 824). Vidare är det i målet upplyst att bolaget bl.a. äger en fastighet. Ett undantag skulle få till följd att fastigheten fredades från utmätning trots att den inte utgör sådan egendom som avses i 5 kap. 1 § UB. En sådan konsekvens är oförenlig med regelns syfte. De anförda omständigheterna talar var för sig med styrka emot en analogitillämpning av undantaget i 5 kap. 1 § 3.

Sammanfattningsvis gäller därför att bestämmelserna i 5 kap. 1 § UB inte kan tillämpas på de i målet aktuella aktierna, vare sig direkt eller analogt. Redan på

grund häray kan inte heller ett sådant förbehåll som avses i 5 kap. 4 § UB komma i fråga. Överklagandet skall således lämnas utan bifall.

HD:s avgörande

HD lämnar överklagandet utan bifall.

HD:s beslut meddelat: den 28 december 2004.

Mål nr: Ö 2910-03.

Lagrum: 5 kap. 1 § UB.

Rättsfall: NJA 1984 s. 712 I och II, NJA 1984 s. 824 och NJA 1995 s. 478.

Sökord: Utmätning; Beneficium; Fåmansbolag
